

Вікторія Стинська

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки імені Б.Ступарика,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Любов Прокопів

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки імені Б.Ступарика,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Університетська освіта у Великій Британії: історичний аспект

У статті розкрито історію розвитку університетської освіти у Великій Британії, що бере початок із заснування Оксфордського (XII) та Кембріджського (XIII) університетів.

Увагу звернено на передумови розвитку університетської освіти, умови вступу, кваліфікації та ступені.

Ключові слова: університетська освіта, вища освіта, Велика Британія.

Велика Британія має репутацію країни класичної університетської та професійної освіти. Сучасна британська вища освіта є престижною у цілому світі, дає кваліфікацію міжнародного рівня і знаменита високою якістю навчання. На відміну від країн континентальної Європи, Велика Британія має послідовну освітню систему, подібну на систему США, яка на сучасному етапі являє собою де-факто глобальну модель для стандартів вищої освіти.

На сучасному етапі вища освіта забезпечується безпосередньо університетами або коледжами та інститутами вищої освіти, що мають університетський статус. Загалом у Великобританії нараховується більше 170 вузів, в т.ч. 102 університети, які представляють собою центри академічної освіти і науково-дослідної роботи [1, с. 141].

Як свідчить аналіз джерельної бази, університетська освіта у Великій Британії виникла в XII – XIII ст., внаслідок соціально-економічних і політичних умов розвитку країни. Головною функцією перших англійських середньовічних університетів – Оксфордського (1167) і Кембріджського (1209) – була підготовка духовенства. Контроль церкви над університетами був закріплений в XIII ст. і переслідував подвійну мету – прагнення підкорити собі

університетську освіту та створити центри університетської освіти для вищого духовенства [2, с. 27].

З 1334 р. в Великобританії впродовж 498 р. діяв указ короля Едуарда III, відповідно до якого заборонялося створення нових університетів. Тому практично до першої чверті XIX ст. єдиними вищими навчальними закладами Великої Британії залишалися Оксфордський і Кембріджський. Вони забезпечували освіту в гуманітарній сфері, основу якої складала класика. Релігійні тести, висока плата за навчання обмежували вступ до цих університетів. Таке становище з одної сторони, потреба суспільства у всезагальній освіті – з іншої – стали об'єктивними передумовами створення в Лондоні Університетського коледжу (1826), що заклав основу для відкриття Лондонського університету (1836) та проведенні ряду реформ – реформи екзаменаційної системи, відміна релігійних тестів, розширення змісту університетської освіти. За ініціативою підприємців в другій половині XIX – на початку XX ст. у великих індустріальних містах відкриваються університетські коледжі, які пізніше утворили групу так званих «сучасних» університетів Великої Британії – Бірмінгемський (1900), Ліверпульський (1903), Лідський (1904), Шеффілдський (1905), Брістольський (1909) [2, с. 27 – 28].

Таким чином, до початку Першої світової війни університетська освіта у Великій Британії була представлена двома групами університетів: з однієї сторони щедро субсидіюванні Оксфорд і Кембридж, з іншої – бідні «сучасні» університети Англії, Уельса і Шотландії.

Аналіз джерельної бази засвідчує, що англійська освітня система до Першої світової війни була недосконалою. Класова елективна система університетської освіти забезпечувала здобуття вищої освіти привілейованим верствам населення, вища освіта не відповідала рівню розвитку науки і техніки, мала місце гостра нестача спеціалістів різного фаху.

В перше повоєнне десятиліття уряд розпочав політику розширення університетської освіти, однак виключно в рамках уже існуючих навчальних закладах (виключення склав університетський коледж С.Стафффордшира, що

реорганізував у Кільський університет). Так, в 50 рр. XX ст. університетські хартії отримали колишні університетські коледжі: Саутгемптонський (1952), Галльський (1954), Екзетерський (1955), Лестерський (1957) [2, с. 28].

В 60-ті р. XX ст. у Великобританії було засновано сім нових університетів: Сассекський (1961), Йоркський (1963), Університет Східної Англії, Ланкастерський (1964), Ессенський, Кетський і Уорікський (1965), «Відкритий» (1969). Ці університети, включаючи Кільський, утворили групу так званих «нових» університетів. Названі вищі навчальні заклади фактично стали першими університетами Великої Британії, що були засновані і фінансованими державою. Вони отримали можливість вводити інновації (більш широка програма навчання, спрямованість програм на подолання вузької спеціалізації) в зміст університетської освіти, що було продиктовано багаторічним невдоволенням якістю отримуваної студентами освіти [2, с. 29].

В 1992 р. 33 політехнічні інститути були оголошені «чартерними» (charter) університетами. В цих інститутах здавна викладалися професійні і технічні дисципліни з присвоєнням їх випускникам учених ступенів і високих професійно-технічних кваліфікацій. Різниця між старими і новими університетами дещо стерлася. Нові університети тісно пов'язані з торгівлею і промисловістю і тому будують свої початкові програми з певним врахуванням інтересів підприємців. Старіші університети стараються не відставати і скріплюють свої зв'язки з місцевими і національними комерційними кругами, однак у своїх навчальних програмах більше концентруються на таких «чисто теоретичних» дисциплінах, як філософія, література і природничі науки [3].

Умови для вступу в університети Великої Британії були різними. Загальною мінімальною умовою була наявність в абітурієнта Загального свідоцтва про середню освіту, в якому дві з п'яти дисциплін мали бути складними на підвищеному рівні або документа йому еквівалентному (Шотландське свідоцтво вищого ступеня, Національне свідоцтво чи диплом). Окресленим вимогам відповідала тільки невелика частина випускників середніх шкіл, у зв'язку з тим, що у Великій Британії була різко виражена селективність

середньої освіти. Так, в 1973 – 1974 н.р. із 751 тис. молоді віком 18 років тільки 111, 4 тис. (менше 15 %) мали документ, що відповідав мінімальним умовам вступу [2, с. 44 – 45].

Ще однією перепорою на шляху до вищої освіти був ретельний відбір абітурієнтів за принципом наявності «комплексу здібностей», що мало сприяти високому освітньому стандарту ступеня бакалавра – першого ступеня, що надавався в університетах Великої Британії. Вступних екзаменів в університети не було, однак інколи при вступі вимагали написання реферату або проводили співбесіду. В деяких випадках вирішальне значення мала шкільна характеристика.

З метою впорядкування та уніфікування прийому в університети в 1962 р. за рекомендацією Комітету віце-канцлерів і ректорів було створено Центральну університетську раду по прийому, до якої увійшли представники всіх університетів Великої Британії. До компетенції Ради входило: розгляд заяв абітурієнтів і, рекомендація для вступу у відповідний навчальний заклад в залежності від успіхів у навчанні, побажань і вимог окремих університетів, коледжів чи факультетів.

В 1972 р. Рада розглянула більше 124 тис заяв. В 1973 – 1974 н.р. в університети Сполученого Королівства було прийнято 66 тис. З них 40,5% вступили на наступні факультети: інженерні, технологічні, сільськогосподарські, лісоводства, ветеринарії, природничих наук; 25,3 % – соціальних наук, управління, архітектури; 24,4 % – педагогічні, філологічні, вітчизнознавства, гуманітарні, музики, театру, прикладного мистецтва і дизайну; 9,8% – медицини, стоматології, охорони здоров'я [2, с. 45 – 46]. Таким чином, можна стверджувати, що у Великій Британії університетська освіта була багатопрофільною і користувалася попитом серед молоді.

Ступені, що присуджувалися в університетах Великої Британії, поділялися на перші і вищі (First і Higher degrees). В більшості університетів перші ступені з гуманітарних і природничих наук називалися бакалавр мистецтв (Bachelor of Arts) і бакалавр наук (Bachelor of Science). В Оксфорді, Кембриджі і ряді нових

університетів ступінь бакалавра мистецтв присуджується за гуманітарні і природничі науки. В чотирьох старовинних університетах Шотландії першою ступінню по гуманітарних науках є ступінь магістра мистецтв (Master of Arts) [2, с. 53 – 54].

Курс навчання для отримання першого ступеня становить 3 або 4 роки, в медицині, стоматології і ветеринарії – 5 або 6 років. Ступінь присуджується після успішного закінчення курсу і здачі екзаменів.

Перші ступені бувають двох основних видів: почесні (honour) і звичайні (ordinary).

Почесні ступені передбачали вузьку спеціалізацію в одній із галузей науки і техніки. Їх присуджують Оксфордський, Кембріджський, Лондонський і «сучасні» університети.

Курси підготовки до отримання звичайних ступенів була в «сучасних» і «нових» університетах з гуманітарних або природничих дисциплін.

Вищі університетські ступені поділялися на три категорії: ступені магістра (M.), доктора філософії (Ph.D. або D.Phil.) і вищі докторські ступені, які присуджують всі університети. Для отримання ступеня магістра слід навчатися або здійснювати дослідницьку роботу впродовж одного або двох років після отримання першого ступеня. Навчальні курси закінчувалися усним або письмовим іспитом. Результатом дослідницької роботи була дисертація.

Для отримання ступеня доктора філософії (Ph.D.) або (D.Phil. – в Оксфорді, Суссексі і Йорку) необхідно здійснювати в даному університеті впродовж 2 або 3 років дослідницьку роботу по затвердженню теми і захистити дисертацію. Так, в 1972 – 1973 н.р. у Великобританії було присвоєно 50 тис. перших ступенів і 2 тис. – вищих, в т.ч. більше 9 тис. отримали ступінь доктора філософії [2, с. 55 – 56].

До 1992 р. вища освіта Великобританії була взірцем бінарної моделі, для якої притаманний чіткий поділ на університетський та неуніверситетський сектори. Акт 1992 р. надав технічним інститутам статус університетів, і два

сектори злилися в один, хоч і відмінності між технічними й рештою університетів залишилися значними.

Всі університети Великобританії мають високий рівень автономії у визначенні курсів, програм і методів навчання. Загальну патетику у вищій освіті здійснює Міністерство освіти і науки шляхом розподілу матеріальних ресурсів. Посередницькі функції між урядом та університетами покладено на три ради університетських фондів (Англії, Шотландії та Уельсу). До складу цих рад входять представники закладів вищої освіти з регіонів Великобританії, шкіл та ліцеїв, роботодавців. Таке широке представництво дає змогу поєднати інтереси держави й вищих шкіл, досить об'єктивно оцінюючи останні. Для цього з 1996 р. розширюються число критеріїв, за якими має визначатися якість навчальних послуг і рівень закладу. Консультативним органом в оцінюванні є комітет ректорів, який з 1992 р. перейменований на Комітет з якості вищої освіти [3].

Сьогодні університети Великої Британії – це центри академічної освіти і науково-дослідної роботи. Велика Британія була в числі перших держав, що підписали 18 - 19 червня 1999 р. декларацію у м. Болонья (Італія) про створення до 2010 року єдиного освітнього та наукового простору.

Ключові положення Болонської декларації передбачають: незалежність університетів від держав, взаємне визнання іноземних документів про освіту, загальні критерії присвоєння ступенів і кваліфікацій.

Як показує практика, Великій Британії освітні підходи Болонського процесу є близькими, адже досвід напрацьовувався задовго до підписання декларації. Так, у Великій Британії визначально система вищої освіти дворівнева. Вступити в університет можна пред'явивши сертифікат про здачу екзаменів з двох або трьох предметів навчального курсу середньої школи просунутого рівня. При випуску можна отримати диплом про професійну кваліфікацію і вчену ступінь.

Очевидним достоїнством освітньої системи Великої Британії є її виняткова гнучкість: є можливість обирати дисципліни та спеціалізацію за власним

уподобанням. Більше того – при бажанні вибрані предмети і напрямки можна поміняти [3]. Водночас у Великій Британії спостерігаються великі масштаби студентського обміну, обміну викладачами, регулярного наукового стажування, участі у престижних міжнародних симпозіумах, конгресах та конференціях, адже академічна мобільність є однією із цілей Болонського процесу [4].

За європейським стандартом диплом гарантує високий рівень підготовки, тому дипломований фахівець Великобританії відразу займає робоче місце і виконує свої посадові обов'язки. Гарантія цього – високе резюме університету. Якщо фахівець не буде підготовлений належним чином, імідж університету може бути втрачений назавжди, його рейтинг серйозно постраждає [3].

Також, відповідно до європейських стандартів освіти, основне завдання університету полягає в науково-дослідній роботі, а не розробці теоретичних лекцій. В Британських університетах науково-дослідна діяльність фінансується державою через систему грантів, тому 70-80 відсотків робочого часу науковець Британії відводить на науку, а решту – на викладацьку діяльність [4].

Таким чином, університетська освіта Великої Британії є привабливою і відкритою для всіх громадян Великобританії та Євросоюзу. Маючи давні добрі традиції навчання і виховання молоді ВНЗ Великобританії користуються великим авторитетом.

1. Розенфельд Ю. Особенности системы высшего образования в Великобритании / Ю.Н. Розенфельд, Г.В.Рощупкин // Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»: научное издание. – Харків, 2007. – Т. 13, Кн. 1 : Актуальні проблеми освіти. – С. 141 – 143.

2. Федорова Н. Университетское образование в Великобритании /Н.В.Федорова. – М, 1976.– 77 с.

3. http://po/test1.ru/article/1_velikobritania.shtml

4. http://dialogs.org.ua/issue_full.php?m_id=9486.